

De dalt a baix i d'esquerra a dreta. Amadeo Gabino, Andreu Alfaro, Pepe Romero, Eusebi Sempere i Manuel Valdés.

GABINO, ALFARO, SEMPERE, VALDÉS, M. NAVARRO...

L'escultura valenciana, ara

La primera evidència que salta a la vista si mirem enrere, en l'evolució de l'escultura valenciana, és la palpable mancança d'escoles, o, dit d'una altra manera, l'escàs arrelament de les tendències més en voga durant les dècades dels seixanta i els setanta i, des de l'actual perspectiva, també dels vuitanta.

Sembla com si l'afluència del «realisme existencial» de Giacometti o Germaine Richier; l'abstracció, freda i devoradora, de David Smith o A. Caro; el minimal art; l'hiperrealisme, o la recent proliferació de les estructures desintegrades de l'escultura britànica, haguessen deixat poca empremta en l'obra dels escultors que viuïen o han viscut al país. De tota manera, no cal pensar en un aïllament exacerbant, perquè l'obra d'Andreu Alfaro o Miquel Navarro ens ho desmenteixen, però sí que hi trobem un cert gust per l'intimisme, la introspecció o la recerca de les arrels, que diferencia el quefer artístics dels nostres escultors, encara que no es puga generalitzar.

Davant de l'hegemonia quasi absoluta dels pintors, podríem assenyalar els escultors que, al llarg dels anys,

La manca d'escoles dels escultors valencians de les darreres dècades ha produït unes trajectòries artístiques molt personals. Hem intentat fer-ne un balanç, vist amb la perspectiva actual

Joan Vicent Aliaga

han assolit una clara definició de les seues poètiques personals, les quals, molt sovint, resulta bastant complicat d'emmarcar dins d'una estètica destacada o refrendada pel temps.

Amadeo Gabino (València, 1922) ens sembla un artista que ha estat poc en contacte amb els diferents moviments plàstics sorgits al país —realisme, sobretot—. Encara que ha mostrat les seues peces en diverses ocasions, el seu tarannà personal l'ha dut a relacionar-se amb les diferents tendències abstractes sorgides a través de l'Escola de Conca; tot això no li lleva, ni de bon tros, interès ni força. Amb els seus tòtems en ferro i acer inoxidable denominats «Esteles», Gabino ha projectat la seua visió del món industrialitzat i hermètic que ens envolta, dotat d'un aspecte humanitzador, a base de les aspres textures i les agudes puntes que configuren aquests coets esperançats. Potser hauríem de parlar d'escultura constructivista en el seu cas, però em pense que aquest adjectiu no li convé i limita la seua obra innecessàriament. Les seues formes sòlides apareixen com un símbol que s'alça contra la duresa del cel d'avui. Tot un exemple.

Eusebi Sempere (Onil, 1923-1985). És l'artista de projecció més internacional, com ho demostra la seua prolongada col·laboració amb el moviment cinètic francès.

El seu treball escultòric sembla una variació corporeïtzada de l'ús que de la llum en relació amb l'espai canviant havia dut a terme amb els

relleus lluminosos començats a París els anys 60.

Els mòbils de Sempere, vertaderes màquines oníriques, enfasitzen la dispersió de les figures geomètriques en tota una sèrie de múltiples radiacions plàstiques. Encara que l'activitat escultòrica de Sempere no ha estat la peça fonamental dins del seu treball artístic, que queden aquestes paraules com un petit homenatge.

Andreu Alfaro (València, 1929) ha estat, i encara ho és, un emblema per a l'escultura valenciana. En un principi, per la seua estreta relació amb els moviments progressistes que lluitaren contra el franquisme, i després pel seu itinerari personal, en un camp especialment conflictiu com l'escultura, que necessita un coneixement de l'espai profund que no es quede en un simple joc tridimensional. A poc a poc, ha anat evolucionant cap a una concepció estètica que s'allunya del conegut lligam de barnilles metàl·liques i camina cap a horitzons sensuals. El seu treball dins del marc d'homenatge a Bernini o el Barroc alemany evidencia el manierisme d'un escultor que trau el gest i la gràcia del bagul dels temps.

La dècada dels setanta, sobretot en la darrerria, fou rica en experiments, i ací s'insereix l'obra de tres escultors que han configurat, amb dinamisme, la renovació dels llenguatges plàstics. Després dels frustrats intents d'*Antes del Arte* (1968-1970), amb el seu desafortunat regueró d'artistes racionalistes i/o neo-constructivistes, sorgiren, com d'un amagatall, l'estètica emocionada i intimista d'Angeles Marco, l'atzar arquitectònic de Miquel Navarro i les uralites aspres de l'ex-Equip Realitat, Joan Cardells. Però anem per pams i en un sentit cronològic:

Miquel Navarro (Mislata, 1945) des de la primera exposició amb materials escutòrics —el 1974— ha anat assaborint les complicacions graduals que li oferia el treball amb la ceràmica i la utilització de la terracotta i la fusta. La seua poètica beu de les construccions arquitectòniques del

món àrab que, ell mateix, pot divisar des de la talaia de la seua casa, on es creuen les cultures metropolitanas de l'urbs occidental i industrialitzada amb el caràcter agrícola de les séquies de l'horta. Així, la seua màgia d'enginyer el duu a la plasmació de ciutats imaginàries. És un assaig per tal de crear la il·lusió allí on no n'hi ha, donant al somni tota la capacitat d'encisament. Per això, no cal dubtar-ho, la font que s'erigeix a l'entrada de la pista de Silla, a València, és una benvinguda llegendària però fal·laç, puix ens condueix a una ciutat que és només una pura quimera.

L'escultura de Miquel Navarro, en totes les dimensions, gaudeix d'una originalitat i una frescor que, ara que mirem enrere, avaluem amb més intensitat: és la recompensa dels intel·ligents.

Angeles Marco (València, 1947) començà el seu treball escultòric sota la marcada influència dels moviments racionalistes que tingueren vigència durant les dècades dels seixanta i setanta. Admiradora com era de Max Bill i Frank Stella, la seua obra no es podia quedar tancada en un noble joc artesanal, perquè es decidí pel risc i l'aventura.

Les seues finestres i les seues portes ambigües, plenes de trucs i enganys, on la visió es veu pertorbada, i l'enginy i la imaginació de l'espectador posats a prova. L'escala que darrerament ha realitzat per a un parc de Leganés (Madrid) il·lustra el que diem; allí hi ha totes les possibilitats: pujar, jugar, embrutar-se. És una manera

d'oferir el material artístic al pols humà.

Joan Cardells (València, 1948) va començar l'aprenentatge plàstic que entronca amb l'escultura pels anys 60, però, en un primer moment, es dedicà a estampar sobre el llenç les seues aversions polítiques i el clímax abrivat i cru que se sentia sota l'Espanya franquista. El 1977, una vegada closa l'experiència —valuosa— de l'Equip Realitat, entrà enmig de les seues estructures de fibra-ciment i cartó cosit (utilitzat per als patrons de les seues peces).

A l'esquerra, Joan Cardells; a la dreta, font de Miquel Navarro, a l'entrada de València.

Una sèrie àmplia de vestits, pantalons i jaquetes ocupa el seu taller. Són formes buides, sense cossos humans que puguen posar-se tota aquesta tirallonga de línies solitàries i volums en amiant. Formes que criden la seua solitud i, mostrant la costura, evidencien la seua feblesa.

Fins ací el lector d'aquest article es pot preguntar per què no ens hem referit al treball creatiu de M. Valdés en la vessant escultòrica. Senzillament, perquè, malgrat l'interès de la sèrie sobre la reina Mariana, falten elements —obres, en definitiva— per a poder emetre una opinió justificada en un artista que sembla fonamentalment un pintor, fins que ell mateix no diga el contrari.

Arribant ja a la nostra dècada, amb tota la curiositat que ens desper-

ta, s'na alçat en aquest darrer any un creixent rumor que ha sacsejat els cercles artístics de València (perquè fora de la ciutat hi ha hagut poques reaccions, com ja és costum). Aquest rumor tenia principalment dos caps: els presumptes pares, per fi, de l'Escola Valenciana d'Escultura.

Després de revisar i visitar molts estudis i tallers dels neòfits fills de Vulcà, sembla que cal apagar una mica les brases del foc encetat. No és tant com es diu i no es pot escamotejar la veritat que, en aquest cas, sempre és subjectiva, sobretot considerant que, probablement, els pares no saben res dels fills.

De tota manera, sí que es pot observar un cert moviment dins dels joves escultors, que tampoc no s'ha d'amagar. I, dins d'aquesta marea de tendències i amalgama de gustos ben diversos, hi destaca, al meu parer, l'obra de dos artistes: Sara Giménez i Pepe Romero. La primera, encara que nascuda a Sòria, s'ha format a Euskadi i és al País Valencià on viu darrerament; el segon ha fet el seu aprenentatge a Barcelona i a València. Tots dos representen àmbits bastants diferents dins de l'escultura actual.

Sara Giménez, que ha guanyat diversos premis, destaca per la cruïlla dels seues tòtems, primitius en la medul·la, als quals incorpora una signografia estranya i que entronca amb arrels conceptuals. Pepe Romero, treballant al ferro del desballestament dels vaixells, s'emparenta amb una constel·lació surrealista ben original, que li ofereix, com a Sara Giménez en el seu món poètic, una cruïlla oberta de possibilitats.

Com a postil·la d'aquest article que no pretén abraçar, d'una manera exhaustiva, totes les poètiques nascudes en les tres darreres dècades, cal assenyalar la destacada preeminència del quefer individual dels escultors que, en molt poques ocasions, s'han adherit a grups o tendències. Són artistes que busquen en el concepte tots els fils d'un engranatge tan esgotador com ho és el camp de les formes tridimensionals; artistes que, mirant-se l'interior —sense fugir de les noves aportacions dels grans mestres—, han descobert l'existència d'una encesa lluminària, la qual, sense cap dubte, jau en els misteris del pensament. Trobem, així, escultors racionalistes i escultors que traspuen l'emoció i la sensualitat a través de les formes: tots ells configuren els espills llumejants, millor o pitjor, de l'escultura valenciana.